

Poročilo o spremljanju revščine in socialne izključenosti v Sloveniji

ODPRAVA REVŠČINE JE POLITIČNA ODLOČITEV!

Poročilo sta uredili dr. Živa Humer in mag. Ana Kalin

September 2020

Urednici: dr. Živa Humer, mag. Ana Kalin

Založnik: CNVOS, Ljubljana

Publikacija pripravljena v mreži EAPN Slovenija

Izdano: Ljubljana, september 2020

Spletna izdaja

Elektronski vir/Dostopno na: <https://www.eapn.eu/poverty-watches-2/>

Brezplačna e-publikacija

Kataložni zapis o publikaciji (CIP) pripravili v Narodni in univerzitetni knjižnici v Ljubljani

[COBISS.SI-ID=32357123](#)

ISBN 978-961-6698-23-8 (pdf)

Kazalo

1. Evropska mreža za boj proti revščini (EAPN) in mreža EAPN Slovenija	1
2. Poročilo o spremljanju revščine in socialne izključenosti v Sloveniji	2
3. Kaj je revščina?	2
4. Vidiki revščine.....	4
4.1. Otroci in mladi	4
4.2. Starejši in manko dolgotrajne oskrbe.....	5
4.3. Ljudje z invalidnostmi	6
4.4. Ženske.....	7
4.5. LGBTI.....	7
4.6. Trg dela in dostojno delo	7
4.7. Minimalni dohodek, revščina in socialna izključenost	8
5. Ključni izzivi – pričevanja oseb z izkušnjo revščine in socialne izključenosti.....	9
5.1. Sistemske (ne)rešitve in napake, ki človeka pahnejo v spiralo revščine	9
5.2. Posledice intimno partnerskega nasilja in zdrs v revščino	9
5.3. Revščina v času študija	10
5.4. Vloga države in nevladnih organizacij pri odpravljanju revščine in socialne izključenosti.....	12
6. Dobre prakse	13
7. Ključna sporočila in priporočila	14
8. Viri	17
9. Priloge.....	18

1. Evropska mreža za boj proti revščini (EAPN) in mreža EAPN Slovenija

Evropska mreža za boj proti revščini (EAPN), ustanovljena leta 1991, je največja evropska mreža nacionalnih, regionalnih in lokalnih mrež ter evropskih organizacij, ki delujejo na področju boja proti revščini in socialni izključenosti. Trenutno združuje 31 nacionalnih mrež in 13 evropskih organizacij, katerih glavne dejavnosti so povezane z bojem proti revščini in socialni izključenosti. Deluje na področju sooblikovanja politik in spodbujanja ukrepov za odpravo revščine in socialne izključenosti, ozaveščanja o revščini med strokovno in laično javnostjo ter opolnomočenja ljudi, ki živijo v revščini, in njihovega zagovorništva. EAPN deluje za in z osebami z izkušnjo revščine kot ključnimi deležniki pri sooblikovanju in soodločanju o politikah na nacionalnih ter EU ravni. EAPN ima svetovalni status pri Svetu Evrope in je ustanovna članica Socialne platforme, največje mreže evropskih socialnih nevladnih organizacij.

Maja 2019 je 13 organizacij ustanovilo mrežo v Sloveniji, ki deluje na področju boja proti revščini in socialni izključenosti – EAPN Slovenija. Na Generalni skupščini EAPN je septembra 2019 v Helsinkih EAPN Slovenija postala članica Evropske mreže za boj proti revščini.

EAPN Slovenija, ki jo koordinira CNVOS, trenutno sestavlja 19 organizacij:

- Društvo Delavska svetovalnica
- Društvo Forum za enakopraven razvoj
- Društvo Gibanje za dostojno delo in socialno družbo
- Društvo Informacijski center Legebitra
- Društvo za pomoč in samopomoč brezdomcev Kralji ulice
- Društvo prostovoljcev Vincencijeve zveze dobrote
- Društvo ŠKUC
- Društvo Ženski lobi Slovenije
- Mirovni inštitut
- Mozaik, društvo za socialno vključenost
- OPRO, zavod za aplikativne študije
- Rdeči križ Slovenije – Območno združenje Ljubljana
- Univerza za tretje življenjsko obdobje, združenje za izobraževanje in družbeno vključenost
- Zavod za podporo in zavezništvo transspolnih oseb Transfeministična iniciativa TransAkcija
- Zavod Tri, Zavod za trajnostne skupnostne prakse
- Zveza društev upokojencev Slovenije
- Zveza prijateljev mladine Domžale
- Zveza prijateljev mladine Ljubljana Moste-Polje
- Zveza prijateljev mladine Slovenije

Ključna prizadevanja EAPN Slovenija so usmerjena v odpravo revščine in socialne izključenosti vseh marginaliziranih skupin, posameznic in posameznikov, temelječ na njihovih izkušnjah in potrebah. Med ključnimi področji delovanja EAPN Slovenija so dolgotrajna oskrba, stanovanjska politika, prekarnost, dostop do zdravstvenih storitev, interseksionalnosti itn., pri čemer se vsebinski fokusi dopolnjujejo in dodajajo glede na interes in kapacitete članic.

2. Poročilo o spremljanju revščine in socialne izključenosti v Sloveniji

Pričujoče Poročilo o spremljanju revščine in socialne izključenosti v Sloveniji je prvo tovrstno poročilo, pripravljeno v okviru EAPN Slovenija. Pri poročilu smo sodelovali_e: Klara Golob (RKS – Območno združenje Ljubljana), mag. Mojca Frelih (Mirovni inštitut), Dejan Navodnik (Društvo Gibanje za dostojno delo in socialno družbo), Pika Potočnik (Zveza prijateljev mladine Slovenije), Maruša Kaučič Condé in Tjaša T. Raspotnik (ZPM Ljubljana Moste-Polje), dr. Dušana Findeisen (Slovenska univerza za tretje življenjsko obdobje, združenje za izobraževanje in družbeno vključenost), Jean Nikolič, Maruša Ivančič in Matjaž Oven (vsi iz Društva za pomoč in samopomoč brezdomcev Kralji ulice), Lana Gobec (Društvo informacijski center Legebitra), Sonja Šavel (Društvo Mozaik, društvo za socialno vključenost, so. p.), Goran Lukić (Delavska svetovalnica), uredili sva ga dr. Živa Humer (Mirovni inštitut) in mag. Ana Kalin (Društvo FER).

Ključni del poročila predstavljajo pričevanja, razmisleki in zgodbe ljudi z izkušnjo revščine, ki so sodelovali v diskusijski skupini, organizirani za namen priprave tega poročila v začetku septembra 2020. V diskusijski skupini so sodelovale 4 osebe, tri ženske in ena transspolna oseba. Vsem je skupno dejstvo, da so se v revščini in izredno težkih življenjskih okoliščinah znašli tudi zaradi sistemskih napak ter strukturnih neenakosti. Od tega so bile v času pogovora tri osebe brezposelne, ena pa je zaposlena za polovični delovni čas. Nobena oseba ne živi sama, tri si dom delijo s svojimi partnerji in/ali otroki, ena pa s prijatelji. Vsaka izmed njih piše lastno življenjsko zgodbo. Največja dodana vrednost izvedene diskusijske skupine je pridobitev vpogleda v »nastajanje« revščine v Sloveniji. Hkrati njena izvedba predstavlja prvi korak delovanja EAPN Slovenija v smeri opolnomočenja, vključevanja in prepoznanja ljudi z izkušnjo revščine kot ključnih deležnikov pri sooblikovanju politik ter ukrepov za odpravo revščine in socialne izključenosti.

Poročilo začenjamo z opredelitvijo revščine in socialne izključenosti ter statistikami. V nadaljevanju izpostavimo ključne prioritete, kot sta socialna in družinska politika, minimalni dohodek, stanovanjska problematika, zdravstveno varstvo in izobraževanje ter izzive, s katerimi se soočajo osebe z izkušnjo revščine v Sloveniji. Sledijo dobre prakse pri zmanjševanju revščine in socialne izključenosti ter sklepne misli in priporočila za politike. Skozi celotno poročilo se prepletajo pričevanja, razmišljanja, predlogi in zgodbe oseb z izkušnjo revščine.

3. Kaj je revščina?

Revščina je zame to, da človek nima kaj postaviti na mizo, moraš elektriko plačati in vse položnice in kredite, da nimaš kaj za hrano dati. To je zame revščina in sem prišla do te mere, da sem vodo in sladkor zmešala, pa sem preživela, samo da sem za otroke mleko imela, pa sem ga redčila z vodo.

Jaz sem revščino doživljala kot en močan pritisk, ko ne moreš zagotoviti enih osnovnih potreb za življenje sebi in svoji družini. Se mi zdi, da ima revščina kar več nivojev, da iz neke skromnosti prideš v revščino, potem pa po spirali navzdol do dna ... To je zame revščina, ko ne moreš osnovnih stvari, kar pomeni, ko sem bila v tem položaju, jaz nisem mogla kupiti osnovne hrane, ki bi bila v paketu Rdečega križa. Ne moreš si kupiti riža, testenin, moke, sladkorja, kje pa je potem še, na primer, sol, vegeta ...

Zgornja citata iz diskusijske skupine pričata o absolutni revščini, ki jo spremljajo občutki sramu, žalosti in izolacije ter stiske ob breizhodnosti položaja.

Pri opredelitvi revščine sta uveljavljeni definiciji absolutne in relativne revščine. Absolutna revščina je opredeljena kot pomanjkanje osnovnih dobrin, ki so ključne za zadovoljevanje osnovnih življenjskih potreb, kot so hrana, bivališče, zdravje, voda ipd. Relativna revščina pomeni pomanjkanje dobrin glede na raven družbene blaginje in se jo meri s stopnjo tveganja revščine. Prag tveganja revščine država izračuna za vsako leto posebej po enotni metodologiji v EU in je odvisen od višine in porazdelitve dohodka ter števila in starosti članic in članov gospodinjstva. Prag tveganja revščine je postavljen v višini 60 % mediane ekvivalentnega razpoložljivega dohodka vseh gospodinjstev (SURS, 2020).

Podatki o stopnji tveganja revščine, ki jih vodi Statistični urad Republike Slovenije, se beležijo za preteklo koledarsko leto in so objavljeni v tekočem letu. To pomeni, da podatki o tveganju revščine in socialne vključenosti za leto 2019 temeljijo na podatkih, zbranih v letu 2018.

Revščina je zame to, da človek nima kaj postaviti na mizo, moraš elektriko plačati in vse položnice in krediti, da nimaš kaj za hrano dati.

Po podatkih Statističnega urada RS za leto 2019 je pod pragom tveganja revščine živelo kar 243.000 oseb. Stopnja tveganja revščine je bila 12 % (SURS, 2020). Mesečni prag tveganja revščine je znašal 703 EUR, za 4-člansko gospodinjstvo (dva odrasla in dva otroka, mlajša od 14 let) je znašal 1.477 EUR na mesec in za dvočlansko gospodinjstvo brez otrok pa 1.055 EUR na mesec (ibid.).

Med 243.000 osebami, ki so živeli pod pragom tveganja revščine, je bilo:

- 90.000 upokojenih oseb in med njimi dve tretjini žensk,
- 40.000 je bilo revnih zaposlenih (4,5 % med delovno aktivnimi osebami),
- 40.000 je bilo brezposelnih (43,6 % od vseh brezposelnih),
- 41.000 mladoletnih otrok oz. desetina vseh otrok v Sloveniji,
- 32.000 pa je bilo drugih oseb (nezmožni za opravljanje dela, gospodinje, študenti in študentke ter ostale neaktivne osebe) (SURS, 2020).

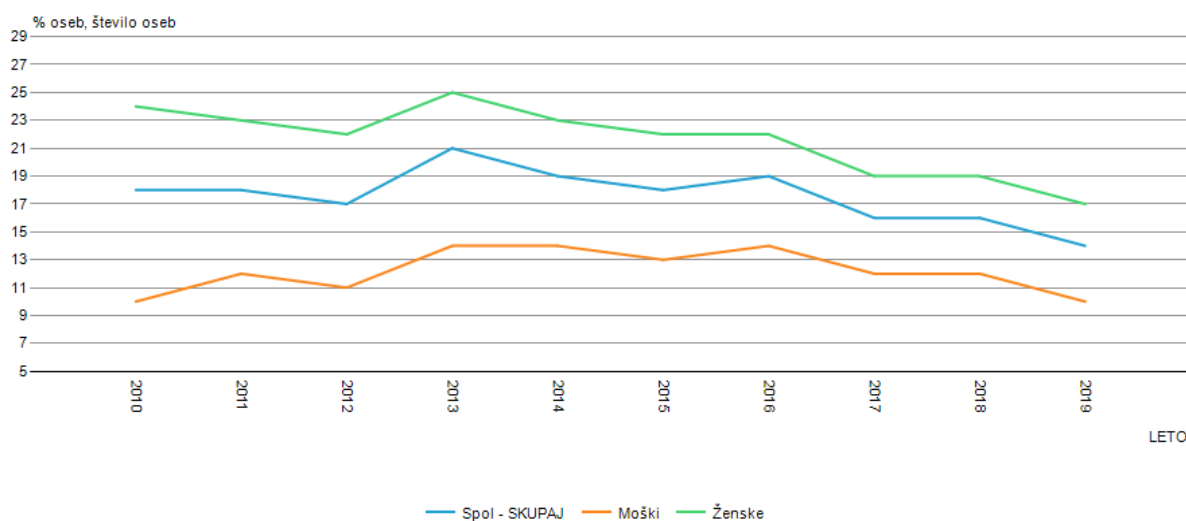
Revščina je globalni problem, saj omejuje temeljne pravice in možnosti posameznic ter posameznikov pri uresničevanju svojih potencialov ter pomeni oviro trajnostnemu razvoju (EAPN, 2014). Mreža EAPN pa se pri opredelitvi nanaša na koncept multidimenzionalnosti revščine, ki omogoča širše razumevanje pojave, saj ni omejeno zgolj na materialno prikrajšanost. Koncept multidimenzionalnosti revščine je pomemben za prepoznavanje širših psiholoških, socialnih, kulturnih in ekonomskih učinkov revščine, ki so med seboj povezani in delujejo kumulativno (ibid.).

Revščina ni zgolj materialna prikrajšanost, temveč tudi prikrajšanost v odnosih in v dostopu do družbenih virov (stanovanje, delo, transport, zdravje, izobraževanje, kultura). Revščina kaže stopnjo neenakosti, ki se pogosto začne z materialnim pomanjkanjem, kar privede do izključevanja iz posameznih skupin, skupnosti, okolij. Pomanjkanja se odražajo kot pomanjkanje materialnih virov, prikrajšanost izkustev, priložnosti, dostopa do storitev in drugih virov, pomanjkanje socialnih stikov in občutki nemoči v vsakdanjem življenju posameznika oz. posameznice ali družbenih skupin. Gre za širšo dimenzijo človekove stiske, ki vključuje dimenzije »pripadati«, »biti« in »imeti«.

4. Vidiki revščine

S sprejetjem Agende za trajnostni razvoj do leta 2030 so se države članice Organizacije združenih narodov zavezale k uresničevanju ciljev trajnostnega razvoja (SDGs). Eden izmed njih je tudi odprava revščine in Slovenija je, glede na Indeks trajnostnega razvoja, uspešna pri doseganju tega cilja. V letu 2020 je Slovenija že drugič poročala o doseganju SDGs, in sicer v obliki prostovoljnega nacionalnega pregleda. Vzporedno z vladnim poročilom je nastalo tudi senčno poročilo nevladnih organizacij¹, ki se med drugim osredotoča na različne vidike revščine.

Stopnja tveganja revščine v določeni časovni točki po: SPOL, LETO. Stopnja tveganja revščine (% oseb), Starost 60.

Vir: Statistični urad Republike Slovenije

4.1. Otroci in mladi

Revščina med otroki in mladimi pomeni predvsem zmanjšanje dostopa do vsebin, izkušenj, znanj in kompetenc, ki bi jih enačile z vrstniki in vrstnicami. Pomeni pa tudi bivanje v neustreznih razmerah in nespodbudnih okoljih ter pogosto pomanjkanje osnovnih dobrin. To ima lahko dolgoročne posledice pri fizičnem in psihosocialnem razvoju. Otroci, ki živijo v neustreznih ali manj spodbudnih razmerah, se tudi kasneje v življenju težje prebijajo čez prag tveganja revščine. To pa vodi v večgeneracijsko revščino, ki jo je najtežje preseči.

Tudi mladi na podeželju so pogosto v neenakem položaju v primerjavi s sovrstniki in sovrstnicami v mestih, in sicer kot posledica oddaljenega in neurejenega dostopa do urbanih središč, kar otežuje dostop do kakovostnih zaposlitev ter javnih storitev.

Revščina pri otrocih povzroča številne psihosocialne motnje ali težave, saj niso usposobljeni za reševanje dolgotrajnih stisk. Zaradi bistveno oteženega dostopa do strokovne pomoči, ki je posledica preobremenjenega zdravstvenega sistema in pomanjkanja pedopsihologov, otroci in mladostniki

¹ Poročilo je uredila Adriana Aralica. Dostopno je: <http://www.sloga-platform.org/wp-content/uploads/2020/07/SLOGA-Poro%C4%8Dilo-NVO-Za-trajnostni-razvoj-ki-nikogar-ne-pusti-ob-strani-2020-WEB.pdf>.

nimajo možnosti razreševanja stisk s strokovno podporo in vodenjem, ki bi bila nujno potrebna. To pa je pomemben problem, ki terja rešitev na državni ravni. V letu 2020 so se ob izrednih ukrepih zaradi koronavirusa stiske še poglobile.

V Sloveniji je relativno dober šolski sistem, ki na primarni in sekundarni ravni omogoča relativno enake priložnosti. Pa vendar opažamo, da v izobraževalnem sistemu nastaja vedno več t. i. prikritih stroškov, ki rišejo ogromne prepade med otroki. Najbolj očitni so plačljivi izleti in vsebine, dostop do učne pomoči oz. inštrukcij, možnost nakupa obvezne opreme v izobraževanju za strokovne poklice (npr. kozmetični kovček, delovne obleke, uniforme ipd.) ter dostopnost do izobraževalne institucije. Hkrati pa je vedno več dela za šolo potrebno opraviti doma in terja pomoč staršev. Starši, ki ne zmorejo bodisi zaradi nezadostnega znanja, pomanjkanja razpoložljivosti ali jezikovnih in drugih preprek, ne morejo otroku nuditi zadostne opore pri doseganju šolskih uspehov. Velika ovira je tudi tehnična opremljenost, ki je vedno pogosteje nujna za opravljanje šolskih nalog. Prikrajšanost mnogokrat vodi tudi v finančno nepismenost in s tem dolgoročno ekonomsko prikrajšanost.

Tudi mladi na podeželju so pogosto v neenakem položaju v primerjavi s sovrstniki in sovrstnicami v mestih, in sicer kot posledica oddaljenega in neurejenega dostopa do urbanih središč, kar otežuje dostop do kakovostnih zaposlitev ter javnih storitev (Aralica, 2020).

Po podatkih Statističnega urada Republike Slovenije je bila v letu 2019 stopnja tveganja revščine 12 %, stopnja socialne izključenosti pa 14,4 %. V primerjavi z letom 2018 to pomeni napredek. Zaradi COVID-19 je pričakovati ponovno poslabšanje stanja. 10,4 % vseh otrok v Sloveniji živi v gospodinjstvih z dohodki, nižjimi od praga tveganja revščine, izpostavljenost revščini je posebej izrazita v romski in sintski skupnosti (Aralica, 2020).

4.2. Starejši in manko dolgotrajne oskrbe

Tudi v Sloveniji je prisoten svetovni pojav starostne neenakosti. Pokojnine v 95 % predstavljajo glavni vir dohodkov upokojenskih gospodinjstev, glede na zniževanje razmerja med neto plačami in neto pokojninami pa to pomeni znaten padec življenjskih razmer za starejše. Ker pa starejši predstavljajo tudi pomemben vir in steber pomoči mlajšim družinam, bo to vplivalo tudi na življenje vedno večjega števila slabo plačanih mladih. Zaradi Covid-19 se je revščina med starejšimi poglobila, predvsem zaradi socialne izolacije in manka organizirane pomoči, ki se sicer izvaja (Aralica, 2020).

Velik delež oskrbe, predvsem v ekonomsko šibkejših družinah, opravijo ženske kot neplačano delo, kar jih postavlja v neenak položaj na trgu dela.

Leta 2015 objavljena študija EK o pokojninski spolni vrzeli v EU27 je razkrila zaskrbljujoče podatke. Povprečje pokojninske vrzeli med spoloma v EU27 je 39 %, kar je dvakrat več kot plačna vrzel, ki je znašala 16 %. Tudi v Sloveniji, ki ima eno nižjih vrzeli v povprečnih plačah žensk in moških (7,8 %), je pokojninska vrzel visoka in znaša 22 %. Slovenija se umešča med države z najvišjo stopnjo tveganja revščine upokojenk, starih od 65 let naprej. Skoraj vsaka tretja ženska nad 75 let v Sloveniji živi pod pragom revščine.

Pokojninska vrzel med spoloma se odraža tudi v zelo visoki stopnji tveganja revščine za starejše ženske, ki je približno dvakrat višja od stopnje tveganja revščine za starejše moške in za celotno prebivalstvo. Velika pokojninska vrzel med spoloma je posledica visoke sektorske plačne vrzeli v feminiziranih sektorjih, zlasti v sektorju zdravstvenega in socialnega skrbstva (26,5 %), visokega

deleža zgodnje upokojenih žensk tudi zaradi strukturne brezposelnosti ter posledično nizkih pokojnin (Hrženjak, 2015).

Resna ovira je tudi neobstoj Zakona o dolgotrajni oskrbi. V Sloveniji ostaja področje dolgotrajne oskrbe nerešeno zaradi neuspešnih poskusov več vlad pri pripravi zakona, ki bi urejal dolgotrajno oskrbo. Prebivalstvo v Sloveniji se pospešeno stara, enak dostop do oskrbe pa je vprašljiv, saj je čedalje bolj odvisen od finančnega položaja uporabnic in uporabnikov ter njihovih svojcev. Velik delež oskrbe, predvsem v ekonomsko šibkejših družinah, opravijo ženske kot neplačano delo, kar jih postavlja v neenak položaj na trgu dela. Ključen problem, povezan z dostopom do storitev dolgotrajne oskrbe, pa je tudi revščina starejših. Pričakovati je, da se bo stopnja tveganja revščine starejših zaradi posledic pandemije Covid-19 povečala.

Pri oskrbi starejših v domovih za ostarele v obdobju prvega vala pandemije nacionalni podatki kažejo, da je bilo do 20. maja 2020, 86 od skupaj 106 umrlih za Covid-19 stanovalcev domov za oskrbo starih, kar je 81 % vseh umrlih. To Slovenijo umešča v evropskem merilu na prvo mesto držav po deležu umrlih za Covid-19 med stanovalci domov za oskrbo starih (Keber, 2020). Po podatkih *International long-term care policy network* je bil v svetovnem merilu višji delež samo v Kanadi z 85 % umrlih stanovalcev domov za oskrbo starih med vsemi umrlimi (Hrženjak, 2021). Kritiki vladnih ukrepov izpostavljajo, da je navkljub zatrjevanju pristojnih, da so bili v bolnišnico sprejeti vsi, ki bi jim bolnišnično zdravljenje lahko pomagalo, le dobra desetina starostnikov iz domov za oskrbo starih umrla v bolnišnicah, medtem ko jih je kar 87 % umrlo v domovih, ne da bi jim bilo zagotovljeno bolnišnično zdravljenje. Vladni podatki kažejo drugačno sliko in pravijo, da je po podatkih na dan 20. 5. 2020 v domovih za ostarele umrlo 52 % starostnikov, 29 % pa jih je umrlo v bolnišnicah (Vlada Republike Slovenije, 2020).

4.3. Ljudje z invalidnostmi

Ljudje z invalidnostmi se dostikrat soočajo z globoko revščino tudi zaradi sistemske zakonodaje. Konkretni primer: 52-letna fizična delavka, ki pridobi status invalida III. kategorije z omejitvami, in kasneje pozitivno mnenje Komisije za ugotovitev podlage za odpoved in na koncu odpoved pogodbe o zaposlitvi; ta oseba po odpovednem roku sprva pristane na Zavodu RS za zaposlovanje, kjer ob upoštevanju zavarovalne dobe nekaj časa prejema denarno nadomestilo (ki se s časom znižuje). Nato pristane na nadomestilu za invalidnost, in sicer v »višini 60 odstotkov invalidske pokojnine, če mu (ji) je delovno razmerje prenehalo na podlagi pozitivnega mnenja komisije za ugotovitev podlage za odpoved pogodbe o zaposlitvi ali neodvisno od njegove volje ali krivde« (Zakon o pokojninskem in invalidskem zavarovanju). To pomeni, da je znesek mesečnega prihodka gospe v veliko primerih celo nižji od zakonsko določenega zneska minimalnega dohodka (v tem trenutku 402,18 EUR); kaj šele od zneska ocenjenih »kratkoročnih« minimalnih življenjskih stroškov, ki po izračunih Inštituta za ekonomske raziskave (IER) znašajo 441,67 EUR.

A padec v revščino se tu ne ustavi. Kot primer je delovni invalid, ki je začel prejemati nadomestilo za invalidnost v višini 282,92 EUR. Ker pa gre za tujca, ki ima v Sloveniji začasno bivanje, ne more uveljaviti razlike do zakonsko določenega osnovnega zneska minimalnega dohodka. To bo privedlo do še dodatnih težav pri urejanju stalnega bivanja, ker bo gospod težka dokazal mesečni priliv zadostnih sredstev – teh istih 402,18 EUR. To kaže na izjemno nepravilni sistem zagotavljanja »sredstev« delovnim invalidom, ki pristanejo na nadomestilu za invalidnosti, še posebej v primeru interseksionalnosti.

4.4. Ženske

K feminizaciji revščine pomembno prispevata plačna in pokojninska vrzel med spoloma, kot je podrobneje predstavljeno v predhodnem poglavju.

V slabšem položaju pa so tudi ženske priseljenke. Te v Slovenijo najpogosteje pridejo na podlagi združitve družine in do pridobitve dovoljenja za stalno bivanje nimajo enakih možnosti zaposlitve. To jim lahko uredijo tudi delodajalci, ki pa povečini temu niso naklonjeni (Aralica, 2020).

Pandemija je poslabšala položaj žensk v družbi, med drugim zaradi:

- povečanja partnerskega nasilja kot posledica karantene, katerega žrtve so po večini ženske;
- zaprtja šol in vrtcev ter izobraževanja na daljavo v družbi, kjer še vedno prevladujejo tradicionalne delitve vlog po spolu, zato so ženske prevzele večji del bremena, pogosteje ostale doma in se niso vrnile v službo;
- zaradi višjega deleža zaposlenih žensk v najbolj prizadetih sektorjih, kot so zdravstvo, podplačana nega, turizem in gostinstvo;
- zaradi prenehanja delovanja mehanizmov socialne zaščite so najrevnejše skupine prebivalstva, med katerimi je največ žensk, zapadle v še večjo revščino.

Učinki pandemije na položaj žensk bodo dolgoročni, še posebej v primeru ponovnih valov krize, saj vladni ukrepi niso upoštevali vidika spola in na podlagi preteklih zdravstvenih kriz po svetu ga tudi v prihodnje ne bodo (Aralica, 2020).

Pandemija je poslabšala položaj žensk v družbi, med drugim zaradi višjega deleža zaposlenih žensk v najbolj prizadetih sektorjih.

4.5. LGBTI

Zaradi diskriminatornih zakonov, ki ne prepoznavajo posebnih potreb LGBTI² skupnosti, njeni člani trpijo za nižjimi dohodki, slabšim zdravstvenim stanjem, nižjo izobrazbo in več neenakostmi. Pomanjkanje dohodka zaradi COVID-19 v kombinaciji s slabimi odnosi LGBTI-oseb s starši ali skrbniki oziroma nezaželenost vrnitve zaradi njihove spolne usmerjenosti in/ali identitete, lahko pomeni tudi, da se bodo morali odseliti iz stanovanj zaradi nezmožnosti plačila najemnin, kar zna povečati tveganje za brezdomstvo med LGBTI-osebami. Te že sicer težje najdejo službo, kaj šele v kriznih časih, pogosteje opravljajo tudi različne vrste prekarnega dela (Aralica, 2020).

4.6. Trg dela in dostojno delo

Predpostavka, da je zaposlitev izhod iz revščine, v neoliberalni ekonomiji, ne drži. V EU narašča delež zaposlenih, ki so izpostavljeni tveganju revščine, pri čemer je zdaj to že desetina zaposlenih (Peña-Casas idr., 2019)! Razlogi za revščino zaposlenih so nizke plače, pri čemer minimalna plača ali še manj ne zagotavlja niti preživetja, kaj šele dostojnega življenja. Med razloge za revščino prištevamo tudi prekarizacijo dela, kot so prisilna espezicacija, pogodbeno delo, zaposlitve za skrajšan delovni čas in začasne zaposlitve, ki so povezane s prekinitvami zaposlitve ter neenakimi socialnimi in delavskimi pravicami.

² LGBTI je kratica, ki označuje lezbijke, geje, biseksualne, transspolne in interspolne osebe. Eksplicitno ne zajema vseh nenormativnih spolnih usmerjenosti in spolnih identitet, je pa najpogosteje uporabljena kratica.

Naraščanje prekarnosti prizadene mlade in starejše. Mladi se tako težko osamosvojijo, pogosto delajo brez gotovih prihodkov in so izpostavljeni nenehnemu stresu. Starejši pa so izpostavljeni predvsem strukturnim težavam, povezanim z izobraževanjem za poklice in zaposlovanjem, nizki splošni produktivnosti, pomanjkanje ustreznih in potrebnih delavcev. Zaradi COVID-a je pričakovati naraščanje prekarnosti in drugih atipičnih oblik dela (Aralica, 2020).

V Sloveniji narašča tudi spolna plačna vrzel. Med državami EU spada Slovenija med redke države, kjer se je plačna spolna vrzel v zadnjih letih izrazito povečala. Če smo v času gospodarske krize ugotavljali, da je spolna plačna vrzel nizka in je bila leta 2010 celo pod 1 %,

Predpostavka, da je zaposlitev izhod iz revščine, v neoliberalni ekonomiji, ne drži.

pa ta ni bila posledica doseganja večje enakosti spolov v Sloveniji, temveč zmanjševanja zaposlenosti moških in s tem tudi upad izplačevanja dodatnih nagrajevanj in bonusov, ki so bili disproportionalno razdeljeni po spolu ter posledica sektorske in poklicne segregacije (Humer in Roksandić, 2013). Povečevanje spolne plačne vrzeli gre razumeti v kontekstu krepitve gospodarstva v zadnjih letih in odprave določenih varčevalnih ukrepov, kar je prispevalo tudi k povečevanju plačne vrzeli med spoloma. Če je v letu 2016 plačna vrzel med spoloma na ravni celotnega prebivalstva znašala 7,8 %, so razlike na ravni delovnega mesta, organizacije in dejavnosti veliko večje ter segajo tudi čez 20 % v sektorjih, kot so finančne in zavarovalniške storitve ter zdravje in socialno varstvo.

V Sloveniji se je delež zaposlenih revnih od leta 2010 do leta 2015 povečal v starostni skupini od 18 do 64 let, in se giblje pri 7 %. Glede na sedanjo situacijo s COVID-19 je pričakovati, da se bo delež revnih zaposlenih še povečal.

4.7. Minimalni dohodek, revščina in socialna izključenost

V Sloveniji je minimalni dohodek določen kot cenzus za dodelitev denarnih prejemkov – denarne socialne pomoči.

Višina minimalnega dohodka od 1. 8. 2019 znaša 402,18 evra. Prag tveganja revščine pa je 703 evre!

Socialna zakonodaja določa, da se z denarno socialno pomočjo ljudem zagotavljajo sredstva za zadovoljevanje minimalnih življenjskih potreb v višini, ki naj bi omogočila preživetje. Sporno je, da minimalni dohodek ne omogoča preživetja niti aktivnega vključevanja v družbo in tudi ne na trg dela.

Od vseh upravičenih oseb jih je skoraj 60 % prejelo denarno socialno pomoč v daljšem obdobju (vsaj dve leti v zadnjih treh letih). To kaže na dolgotrajno odvisnost od denarne socialne pomoči in

Zakaj je minimalni dohodek postavljen tako nizko, da ne omogoča preživetja?

majhne možnosti za izhod iz revščine ter možnosti vstopa na trg dela. Zelo vprašljivo je tudi dejstvo, da socialno pomoč prejema tudi zaposleni, zlasti tisti, ki prejema minimalno plačo, so v prekarne oblikah dela, hkrati pa preživljajo več otrok. Eurostatovi podatki za leto 2015 kažejo, da imajo socialni prejemki zelo omejen vpliv na zmanjševanje stopnje tveganja revščine, za Slovenijo okrog 15 %.

Razmerja med minimalno plačo in denarno socialno pomočjo so problematična. Pomembno vprašanje je, zakaj dopuščamo, da je minimalna plača tako nizka, da vodi v revščino in da morajo zaposleni prejemanje denarne socialne pomoči. Kako ljudem, ki jih trg dela ne sprejme (bodisi zaradi starosti, bolezni, neustrezne izobrazbe ipd.), zagotoviti minimalen dohodek, ki bo omogočal dostojno življenje? In hkrati, zakaj je minimalni dohodek postavljen tako nizko, da ne omogoča preživetja?

Izziv je tudi dostop do pravnega varstva socialno najšibkejših. Običajno so pri reševanju birokratskih ovir prepuščeni same sebi, sistem pa je naravnano tako, da mora prosilec ali prosilka znati še posebej dobro krmariti, da pravice, ki bi mu/ji pripadale, tudi uveljavi. Sicer se pogosto pojavi strah pred ovirami in prepričanje, da se v reševanje sporov preprosto ne splača, saj je drago in ne zagotavlja uspeha. Večina socialno prikrajšanih si odvetnika ne more privoščiti, brezplačna pravna pomoč, ki jo krije država, pa ne zajame vseh, ki bi jo potrebovali.

5. Ključni izzivi – pričevanja oseb z izkušnjo revščine in socialne izključenosti

5.1. Sistemske (ne)rešitve in napake, ki človeka pahnejo v spiralo revščine

Klavdija je mati samohranilka, trenutno prejema socialno pomoč, toda to ni bilo vedno tako. Skupaj s 4 otroki živi v stanovanju svojih staršev. Leta 2018 je država sprejela zakon, pri katerem so se vrednosti nepremičnin dvignile za 10 %, zaradi česar je bila ob socialno pomoč in otroške dodatke. Na centru za socialno delo so jo, ne da bi jo vprašali, uvrstili v kategorijo tistih lastnikov stanovanj, ki naj bi glede na novo (višjo) vrednost svojega stanovanja preživeli od nepremičnine, s tem pa je izgubila socialno pomoč, povrhu pa ji je bilo naloženo, da mora začeti vračati znesek socialne pomoči, do katerega je bila upravičena do takrat, in sicer v višini 1.800 €. V tem času se je morala znajti sama. Posluževala se je številnih priložnostnih del, saj dolgoročne zaposlitve ni dobila: pobiranje krompirja, pomočnica v kuhinji, prodajalka v trgovini, spremljevalka otrok ... Tudi zdaj išče službo, saj jo je med prvim valom epidemije Covid-19 izgubila. Pravi, da je bila do tistega trenutka vedno močna in stabilna, brez kakšnih resnejših bolezni, toda zaradi obilice stresa se je zlomila. Počutila se je slabotno in izmučeno, saj ni videla rešitve iz te situacije.

Žana živi skupaj z možem in 4 otroki v hiši, ki sta jo kupila sama. Čeprav so ji na občini in banki ob nakupu zagotovili, da je birokratsko vse urejeno in legitimno, so po nakupu na občini ugotovili, da gre za črno gradnjo in spremenili status nepremičnine, zaradi česar je morala plačevati kazen občini, slednjo je že odplačala. Poleg tega je zdaj primorana kupiti tudi sosednje zemljišče v vrednosti 20.000 €, saj njena hiša leži manj kot 4 metre od meje s sosednjim privatnim zemljiščem. Žana pravi, da trenutno zaradi vseh nakopičenih stroškov in dogajanja iz dane situacije ne vidi rešitve. Zaradi načetega psihičnega zdravja jemlje zdravila, njen mož pa je tolažbo našel v alkoholu. Zaposlena je za polovični delovni čas kot trgovka v enem izmed nakupovalnih centrov, vendar so njeni celotni prihodki namenjeni odplačevanju kreditov. Mož je v obdobju prvega vala epidemije Covid-19 izgubil zaposlitev v gostinstvu in je trenutno brezposeln. Nedolgo nazaj so njeni družini odobrili socialno pomoč, pred tem pa so preživeli zgolj s pomočjo otroških dodatkov.

5.2. Posledice intimno partnerskega nasilja in zdrs v revščino

Lucija je iz Kosova, a že 21 let živi v Sloveniji, zadnjih 7 let v Ljubljani in je mati samohranilka. V preteklosti je bila žrtev partnerskega nasilja, posledice katerega so bile tako hude, da še danes ni sposobna hoditi v službo. Prejema varstveni dodatek, kar je premalo za preživetje, zato se obrača po pomoč k nevladnim organizacijam, ki jo oskrbujejo s paketi hrane in drugo pomočjo. Z otrokom je živela v varni hiši, poskusila je živeti tudi v najemniškem stanovanju, a so bili stroški tako visoki, da tega finančnega bremena ni zmogla. Trenutno živi v bivalni enoti na 14 kvadratnih metrih, kar je za njo in njenega otroka premalo, ampak kljub vztrajnim vlaganjem prošenj za premestitev odobritve še ni dočakala.

5.3. Revščina v času študija

Aleks je transspolna oseba. Študira na magistrski stopnji, živi pa skupaj z dvema prijateljema v stanovanju, kjer ni prijavljen. Trenutno je brezposeln, kar zanj predstavlja veliko oviro, saj so prihodki iz naslova študentskega dela njegov glavni finančni vir. Pravi, da ima srečo, saj sta sostanovalca v času njegove brezposelnosti med epidemijo Covid-19 prejela socialno pomoč in sta mu lahko finančno pomagala, ko je bilo to potrebno. Prav tako pa so se med epidemijo skupaj naučili razporejati finance na kar najracionalnejši način. Sam si trenutno želi čim prej dobiti dolgoročno študentsko obliko zaposlitve, saj bo tako lažje živel, čeprav opaža, da bo njegova želja zaradi okrnjenega delovanja trga dela zaradi epidemije Covid-19 težje dosegljiva.

Diskusijska skupina kot izkušnje nevladnih organizacij, članic EAPN Slovenija, kažejo, da minimalna plača ne zadošča za preživetje, kaj šele za dostojno življenje. Povečuje se število prošenj za finančno pomoč, kjer sta zaposlena oba starša, a zaradi minimalne plače družina vseeno težko pokrije življenjske stroške. Iz prošenj, ki jih prejmejo na ZPMS in RKS, je opazno tudi to, da so zaposlitve pogosto za določen čas in da so ljudje v stiski, saj ne vedo, ali bodo naslednji mesec že brez prihodkov. Problem je tudi veliko število delavcev z različnimi vrstami pogodb, ki po njihovem prenehanju ne zagotavljajo nobene pravice iz socialne varnosti.

Še posebej so ranljive enostarševske družine, pri katerih je precej večje tveganje za revščino. Pri teh družinah na ZPMS izpostavljajo še problem preživnine – skrivanje premoženja in izmikanje plačevanju preživnine. V okviru diskusijske skupine se je ranljivost enostarševskih družin le še potrdila, hkrati pa je potrebno opozoriti tudi na situacije, kjer odrasla oseba zaradi zdravstvenih težav kot posledica intimno partnerskega nasilja ni zmožna opravljati plačanega dela in je tako v celoti odvisna od podpore države ter nevladnih organizacij.

Na ZPMS opozarjajo, da je veliko družin v stanovanjski stiski, saj živijo v neprimernih prostorih, ustreznega in dostopnega stanovanja si ne morejo privoščiti. Najemnine v Sloveniji so popolnoma neregulirane. Zadnje čase se pogosto gradi le stanovanja za premožnejši sloj. Javni stanovanjski skladi pomagajo družinam v stiski, vendar so potrebe bistveno večje, kot pa je število namestitvev. Zgoščenost povpraševanja po neprofitnih stanovanjih se »pravično« rešuje s problematičnimi točkovanji na razpisih za neprofitna stanovanja, ki recimo povzročajo velike težave predvsem socialno ogroženim samskim in osebam z invalidnostmi.

V diskusijski skupini so sogovornice in sogovornik poudarili, da so njihove otežene življenjske okoliščine bistveno vplivale na psihično in fizično zdravje, tudi misli na samomor niso redke.

Na področju socialne politike je potrebno izpostaviti, da so spremembe socialno-varstvene zakonodaje leta 2010 vplivale na vrstni red uveljavljanja pravic: prvi je otroški dodatek, ki mu sledi denarna socialna pomoč, varstveni dodatek in štipendija. Otroški dodatek je prvi prejemek, ki določa dodelitev drugih socialnih prejemkov. To pomeni, da se otroški dodatek obravnava kot dohodek družine in zato vpliva na dostop ter višino drugih prejemkov. To je problematično v primerih, ko družine zaradi otroškega dodatka presegajo cenzus upravičenosti. Problematično je predvsem to, kar ugotavljajo na Inštitutu Republike Slovenije za socialno varstvo, da z otroškimi dodatki otroci dejansko vzdržujejo starše (Dremelj idr., 2013). Ob tem se je potrebno zavedati, da za revnimi otroki stojijo revni starši in tudi zgodbe iz diskusijske skupine govorijo o tem.

Revščina močno vpliva na zdravje. V diskusijski skupini so sogovornice in sogovornik poudarili, da so njihove otežene življenjske okoliščine bistveno vplivale na psihično in fizično zdravje, tudi misli na

samomor niso redke. Ena od sogovornic na delovnem mestu ne pije vode, saj se zaradi tresenja rok boji, da se bo z vodo polila.

Takrat sem spoznala, da ni v bistvu problem narediti samomor, da enostavno lahko zaključiš svoje življenje, ker ne vidiš rešitev. To so tako hude situacije, ko pride otrok in reče: »Mami, hrane nimamo«. In takrat ne veš, kaj bi naredil. In potem, da ne izpadeš tako ranljiv in da se boš zlomil, rečeš: »Kako ne? Kako nimamo, saj je sigurno še kakšno jajce v hladilniku.« Tako, a ne, in smo potem naredili palačinke. Zelo moraš biti iznajdljiv [...]. To so res stanja, ki te pripeljejo do nevroz, ko sploh ne vem, kdaj, če kdaj, se sploh bodo pozdravila.«

Zdaj sem padla na tablete, da sem sploh pokonci, ker me je psiha čisto izdala [...]. Res je, da se velikokrat najdem tudi tako, ko mi otroci pravijo, da nimamo hrane, pa mi najmlajši pravi: »Mami, kaj tebi nič plače ne dajo v službi?« Velikokrat se najdem v tem, da bi človek kar šel s tega sveta.

Pravijo, da jih pri življenju držijo njihovi otroci. Pred poslabšanjem psihičnega zdravja se zaščitijo tako, da ne gledajo predaleč v prihodnost, temveč se osredotočajo zgolj na to, kako bodo preživeli iz dneva v dan.

Na področju zdravstva nevladne organizacije, ki delujejo na področju pravic otrok, opozarjajo na pomanjkanje pediatrov in pedopsihiatrov. V času korona krize je telefon za otroke in mladostnike (TOM) zaznal povečano število klicev zaradi težav v duševnem zdravju. Gotovo je določen delež posledica tega, saj so bile zaradi izrednih razmer obravnave odpovedane/prekinjene/prestavljene, prav tako pregledi in zdravljenje. Nevladne organizacije, ki sodelujejo z ženskami in otroki – žrtvami nasilja, in policija opozarjajo, da se je v obdobju koronavirusa povečalo nasilje v družini in v intimno partnerskih odnosih.

V času epidemije se je na področju izobraževanja pokazalo, da nekaterim sicer šolanje na daljavo ustreza, v veliki večini pa so se otroci in mladi zaradi okrnjenega fizičnega stika počutili slabo in osamljeno. ZPMS ob tem opozarja, da se bo ob ponovnem hujšem valu okužb tovrstna stiska otrok ponovila in poglobila. Hkrati šolanje od doma ni za vse otroke enako kvalitetno, saj nimajo vsi enako varnega doma in dostopa do računalnika. Kot se je izkazalo v diskusijski skupini, je bila pomoč nevladnih organizacij pri tem ključna, saj so družinam pomagali z računalniki in ostalo tehnično opremo ter s tem omogočili otrokom, da so se lahko vključili v učni proces; ob začetku letošnjega šolskega leta so nevladne organizacije otrokom priskrbele šolske potrebščine, učbenike in torbe.

Res je, da se velikokrat najdem tudi tako, ko mi otroci pravijo, da nimamo hrane, pa mi najmlajši pravi: »Mami, kaj tebi nič plače ne dajo v službi?«

Epidemija je pokazala več vrzeli na področju omogočanja dostojnega življenja starim ljudem. Na RKS-OZ Ljubljana so med izvajanjem nujne oskrbe prebivalstva s hrano in zdravili v času epidemije še dodatno zaznali stiske starih ljudi, ki bi za življenje nujno potrebovali podporo, a je ne dobijo. Velik delež pomoči starejšim temelji na neformalni oskrbi, ki pa je bila v času epidemije otežena. Nizki dohodki še dodatno ogrožajo njihovo že tako težko življenjsko situacijo, z vsemi izzivi, ki jih prinaša starost.

Dodatno je potrebno opozoriti, da varstveni dodatek še vedno ni dostopen vsem, ki ga bi potrebovali, četudi bi bili do njega upravičeni. V letu 2019 je le 18.400 ljudi prejelo varstveni dodatek, medtem ko je z dohodki pod pragom tveganja revščine živelo kar **90.000 upokojencev in upokojenk** (SURS, 2020). V pogovorih z ljudmi in na podlagi prošenj za finančno pomoč so na RKS zaznali pomanjkanje

informacij (strah pred knjižbami), administrativne ovire (pridobiti, izpolniti vlogo, odnesti na CSD, dokazovanje, da jih otroci ne morejo preživljati) ter splošno nezaupanje v delovanje sistema, ki naj bi jih zaščitil. Sočasno pa se na RKS vsak dan srečujejo s starejšimi, ki kljub nizkim pokojninam pogosto pomagajo svojim otrokom, vnukom tudi materialno, kar kaže na prisotnost večgeneracijske revščine, in kar je izjemno zaskrbljujoče.

5.4. Vloga države in nevladnih organizacij pri odpravljanju revščine in socialne izključenosti

Dve sogovornici v diskusijski skupini imata slabe izkušnje z državnim birokratskim aparatom, saj sta se zaradi njega znašli v revščini. Ena sogovornica pravico išče na sodiščih, po dveh zavrnitvah ji zdaj ostane še pritožba na evropskem sodišču. Zamenjala je že tri odvetnike, vendar so ji vsi rekli, naj se najprej z družino izvlečejo iz trenutne situacije, nato pa bodo sprožili pravne procese. Pravi, da je nad državnimi birokratskimi sistemi razočarana, saj da je zaradi njih pristala v položaju, v kakršnem se trenutno nahaja. Druga sogovornica pravi, da je država njo in njene otroke dobesedno zavrgla. Dolgo se je morala boriti za spremembo odločbe za socialno pomoč, po kateri je trenutno upravičena do socialne pomoči, saj je dosegla, da so na centru za socialno delo spremenili tisti del odločbe, ki določa, da kot lastnica stanovanja ni zmožna preživeti z nepremičnino, kljub temu da presega vrednosti cenzus upravičenosti do socialne pomoči:

Če bi tisti na centru za socialno delo, ki tam sedijo, vedeli, zakaj so tam, in če bi imeli empatijo do sočloveka, in če bi iskali možnosti po pravilnikih in zakonih, ki sigurno v naši državi dovoljujejo pomoč takim primerom kot sem bila jaz, bi bilo to potem malo drugače. [...] Država nas ni pozabila, država nas je zavrgla, mene in moje štiri otroke sigurno.

Ko sem kupila nepremičnino, sem zaupala uradnim osebam. Na občini so imeli moje papirje in sem zaupala. Tudi direktor banke, ki mi je dal hipoteko, je imel moje papirje in rekel, da vse štima, da je vse okej, zdaj pa so mi vsi obrnili hrbet. Žana, bori se sama, vrži v kanto za smeti vse papirje in jih pridobi na novo. Občina je spremenila zemljišče, ne da bi vedela, zdaj ko sem hotela na novo urediti papirje, sem imela nezazidljivo parcelo, zato sem tudi dobila tako veliko kazni. Ne vprašajo, kako bom kaj plačala, tako da sem celo plačo, kar sem dobila, sem nesla na občino, pa sem šla vprašat tja, zakaj so to naredili, pa mi je na občini zabrusila: »V kliničnem centru je dober psihiater, pa se na njega obrnite, da se boste na noge postavili.« Pa sem rekla, da mi ni jasno, kako se naj postavim na noge, če imam prazen hladilnik.

V diskusijski skupini je bilo enotno mnenje, da so v veliko pomoč in olajšanje nevladne organizacije, ki jim ob težkih trenutkih nudijo emocionalno oporo in pomagajo zgraditi plan za izhod iz trenutne situacije.

Ko sem se znašla v situaciji, ko me je življenje vrglo ob tla, ko mi je država obrnila hrbet, ko mi je center za socialno delo obrnil hrbet, je bila moja edina opcija, da se obrnem po pomoč nevladnim organizacijam [...]. Hvala bogu za nevladne organizacije, saj smo samo zaradi njih preživeli.

Poleg tega so nepogrešljivi člen pri oskrbovanju s hrano, rabljenimi oblačili in predmeti. Hkrati pa nevladne organizacije pomagajo tudi pri stroških šolskih potrebščin za otroke in nudijo tehnično ter strokovno pomoč. Aleks je kot transspolna oseba imel težave z dostopanjem do zdravstvenega sistema, saj je moral iti skozi proces potrditve spola, kar vključuje številne pogovore in preglede, ampak mu je tekom tega procesa stala ob strani nevladna organizacija in mu nudila svetovanje, prav

tako pa je aktivno sodelovala in prisostvovala pri vseh pomembnejših Aleksovih korakih, povezanih z njegovim procesom.

6. Dobre prakse

Izkušnje delovanja nevladnih organizacij, članic EAPN, kažejo, da imajo posamezniki, posameznice in pravne osebe še vedno velik posluš za pomoč ljudem v stiski – tako s finančno in materialno pomočjo. ZPMS poroča, da se je to v veliki meri pokazalo v prvih mesecih epidemije Covid-19 in se nadaljevalo celo poletje, npr. z zbiranjem sredstev za letovanja otrok in zbiranjem šolskih potrebščin. Kot dobra praksa, ki v Sloveniji skrbi za otroke v stiski, so tudi različne subvencije (šolske prehrane, najemnine, avtobusnih vozovnic).

V času epidemije so na RKS-OZ Ljubljana, v sodelovanju s Fakulteto za socialno delo, vzpostavili projekt UP-učna pomoč in psihosocialna podpora otrokom in družinam. Kljub že obstoječim programom drugih organizacij se je izkazalo, da številni otroci še vedno, zaradi različnih razlogov (pomanjkanje tehnološke opreme, znanja, veščin, podpore s strani staršev) ostajajo brez osnovnega dostopa do procesa šolanja. V redno podporo so vključili 41 otrok iz 12 šol, ne gre pa le za podporo otroku, temveč celi družini, ki se zaradi situacije znajde v stiski. Program, ki so ga izvajali v sodelovanju s svetovalnimi službami šol, se je izkazal kot zelo potreben za podporo otrokom in celotni družini, zato bodo z njim nadaljevali tudi v naslednjem šolskem letu.

V času epidemije Covid-19 so na Zvezi prijateljev mladine Ljubljana Moste-Polje za vse učence in učenke vzpostavili možnost učne pomoči preko spleta. Zanimanja je bilo res veliko in na potrebe so komaj odgovarjali. Odzvalo se je več kot 50 prostovoljcev in prostovoljk, ki so v času izrednih ukrepov nudili učno pomoč preko spleta. Z učno pomočjo nadaljujejo tudi jeseni 2020. Poleg tega se je v času izrednih ukrepov pokazala izjemno velika potreba po tehnični opremi družin, na kar so odgovarjali donatorji – tako fizične kot tudi pravne osebe. Zveza prijateljev mladine Ljubljana Moste-Polje je družine opremljala z računalniki, da so otroci lahko sodelovali pri pouku na daljavo. Pogrešali pa so večji angažma s strani države. Družine so se namreč obračale tudi na šole, a jim tam niso mogli pomagati. V času izrednih ukrepov so na Zvezi prijateljev mladine Ljubljana Moste-Polje vzpostavili tudi mrežo svetovalcev in svetovalk, ki so družinam v stiskah nudili čustveno oporo in pomagali pri reševanju medosebnih odnosov ter podpirali v procesu soočanja s situacijo in iskanja rešitev.

Društvo Kralji ulice so v obdobju zaprtja države zaradi Covid-19 med marcem in majem 2020 delovali s še več aktivnostmi in programi. Ob podpori Mestne občine Ljubljana, ki je odstopila prostore in pokrila stroške, so vzpostavili začasno zavetišče za brezdomne. V zavetišču je bilo prostora za do 20 oseb, sprejemali so tako moške kot ženske – žal je v Ljubljani malo možnosti bivanja za brezdomne ženske, zato je pomembno, da je bilo nekaj ležišč namenjenih izključno njim. Med uporabniki je bilo zavetišče dobro sprejeto in se je zapolnilo v prvih dneh, o čemer priča tudi razmislek enega od uporabnikov: *Moram priznati, da me je presenetilo, kako so ljudje padli v postelje prvo noč ... Utrujeni od ulice ... Marsikdo je sicer rekel, da še rabi čas, da se naspí, saj je spanje na postelji kar čudno.*

"Moram priznati, da me je presenetilo, kako so ljudje padli v postelje prvo noč ... Utrujeni od ulice ... Marsikdo je sicer rekel, da še rabi čas, da se naspí, saj je spanje na postelji kar čudno."

V času zaprtja države so Kralji ulice morali ustaviti tudi ulično prodajo časopisa Kralji ulice, kar je odprlo vprašanje, kaj bo s člani in članicami društva, saj je to njihov edini vir dohodka za preživetje. Zato so Kralji Ulice začeli s kampanjo zbiranja finančnih in drugih sredstev, s katero so zbrali 20.000 evrov. V Programu preprečevanja deložacij so pomagali s preskrbo hrane družinam z nizkimi prihodki, kjer so zaradi zaprtja šol in vrtcev otroci ostali brez subvencionirane prehrane kot tudi v gospodinjstvih z rizičnimi skupinami. S člani in članicami so bili v rednih stikih tako z obiski in pomočjo tudi pri osebni higieni, nakupih ipd. kot preko telefona in e-pošte. Vsakodnevno so po ljubljanskih ulicah razdeljevali čaj, čokolado, higienske pripomočke ipd.

V obdobju zaprtja države se je Mozaik, društvo za socialno vključenost, so. p. vključil v akcijo donacije računalnikov in tako družini zagotovil računalnik, ki jim je bistveno olajšal življenje in predvsem učni proces v času učenja na daljavo. Posameznikom in posameznicam, ki so se znašli v finančni stiski, so razvozili pakete hrane Rdečega križa. Program Pomoč na vratih se je v času zaprtja države preusmeril na ohranjanje rednih stikov z uporabniki in uporabnicami preko telefona, e-pošte, preko navadne pošte kot tudi preko svojcev, sosedov ali znancev. Preko letakov, oglasov na lokalnem radiu in objavah njihovih kontaktnih številok po občinskih medijih so bili dostopni za ljudi v stiski.

Na Inštitutu Prelomi spremljajo nastajanje osebne, partnerske ali družinske spirale prezadolženosti, ki se sicer pojavlja na vseh ravneh. So neke vrste nevladna organizacija za svetovanje prezadolženim, ki so se v tem stanju znašli kot posledica večjih razlogov, a pogosto preprosto zato, ker so pod pragom revščine, saj je med višino osebnega dohodka pridobljenega z delom, socialnimi transferi, pokojninami vse manjša razlika. To vodi v »žongliranje« z limiti na bančnih računih, kreditnimi karticami, kratkoročnimi krediti, nagovarjanjem kreditojemalcev, naj vzamejo kredit nad svojimi plačilnimi zmožnostmi. Inštitut Prelomi svetovancem in svetovankam nudi podporo za premostitev finančnih, pravosodnih in drugih čeri. Brani jih pred pomankljivim delovanjem institucij, vladavino pisarn in preprečuje deložacije, ki pozvračajo nerešljive socialne stiske. Svetovance in svetovanke usmerja k institucijam, ki naslavljajo še druge pridružene nakopičene težave, kot so motnje v duševnem zdravju, somatska in psihična obolenja itd.

Povezovanje različnih organizacij – nevladnih organizacij in javnih služb je ključnega pomena. V času epidemije se je sodelovanje različnih organizacij – nevladnih kot javnih služb izkazalo kot izredno pomembno za doseganje ljudi, ki bi sicer ostali brez pomoči (npr. strokovni delavci centrov za socialno delo, predstavniki različnih NVO – Altra, Kralji ulice, Mozaik, društva upokojujencev). Tudi v »mirnih« časih je nujno, da se takšna sodelovanja ohrani.

7. Ključna sporočila in priporočila

- V prvem slovenskem poročilu o revščini in socialni izključenosti bi posebej izpostavili problem dolgotrajne revščine, stiske ljudi z minimalnimi dohodki in posledično socialno izključenost, prenizko minimalno plačo in problem nasilja, ki se je znotraj družin povečalo predvsem v času šolanja in dela od doma v obdobju zaprtja države ter povečanje brezposelnosti in dejstvo, da otroci niso samostojni nosilci zdravstvenega zavarovanja.
- Pokazalo se je, da bi bilo potrebno sprejeti ukrepe za zmanjšanje negativnih vplivov korona krize na revščino in brezposelnost ter ukrepe proti poslabšanju duševnega zdravja otrok, mladostnikov in odraslih. Kriza je v večji meri negativno vplivala na ženske, zato bi morali posebno pozornost posvetiti zmanjševanju novonastalih neenakosti med spoloma.

- V primeru ponovnega zaprtja šol je potrebno zagotoviti enakovredne možnosti za dostop do pouka in podajanje učne snovi za vse otroke. Zagotoviti je treba tehnično opremljenost, ki omogoča sledenje in sodelovanje pri pouku – računalnike, printerje, kartuše itd. Potrebno je tudi razumeti, da imajo otroci doma neustrezne razmere, ki ne omogočajo prisotnosti pri podajanju snovi. Še posebej izpostavljeni so otroci, ki imajo odločbe za učno pomoč, a do nje ne morejo dostopati. Zato je nujno, da so šole seznanjene s tem, kaj učenci in učenke potrebujejo, spodbujajo starše k temu, da povedo, kaj potrebujejo in jih hitro in učinkovito obveščajo o možnosti pomoči. Pri tem je nujno zagotoviti, da ženske ne bodo nosile večjega dela bremena dodatnega skrbstvenega dela kot tudi enakomerno porazdelitev izostankov iz delovnega procesa med spoloma.
- Izjemno problematično je tudi zagotavljanje ustrezne prehrane otrok in družin, pa tudi ostalih ranljivih skupin. Vse družine, ki so upravičene do subvencije prehrane, bi morale v primeru ponovnega zaprtja šol in vrtcev, prejeti nadomestilo subvencije v obliki socialnega transferja. S tem bi vsaj delno izboljšali njihov položaj in omogočili nakup ustrežnejše prehrane.
- Prav tako je pomembno, da se v primeru ponovljenih ukrepov zagotovi varnost otrok. Tako v obliki organiziranega varstva za otroke staršev, ki kljub ukrepom morajo v službo in/ali opravljajo večizmensko delo. Otrokom in mladostnikom je potrebno zagotoviti učinkovito psihosocialno pomoč in varne poti do pomoči, predvsem kadar gre za nasilje ali zlorabe. Mladostnikom je potrebno omogočiti, da lahko ostanejo v dijaških domovih, če je to potrebno za njihovo varnost in zdrav razvoj, pri tem pa zagotoviti vse, kar je potrebno za njihovo preživetje in šolanje.
- Naraščajoč problem v času prvega vala epidemije Covid-19 je bilo tudi nasilje. Zato je potrebno zagotoviti varne poti do pomoči, predvsem pa dovolj zmogljivosti v varnih hišah, materinskih domovih in kriznih centrih, ki so edino varno zatočišče za žrtve nasilja.
- Centri za socialno delo morajo zagotoviti dosegljivost, hkrati pa poenostaviti postopke za zagotavljanje pomoči. Odločbe morajo biti izdane dovolj hitro, da lahko družine rešujejo situacijo brez nepotrebnih večkratnih pozivov k dopolnitvi vloge, ki bi nerazumno podaljšali čakanje na pomoč. Izredna socialna pomoč mora biti v izrednih razmerah hitreje in lažje dosegljiva. Ob izgubi zaposlitve ali občutnem znižanju dohodka morajo Centri za socialno delo omogočiti takojšnjo pomoč in uveljavljanje pravic iz javnih sredstev. Na Centrih za socialno delo naj bo dejansko omogočeno socialno delo in ne zgolj administrativno urejanje statusov ljudi.
- Poskrbeti je treba za možnost odloga plačila kreditov, leasingov ali dolgov za čas trajanja izrednih razmer, vendar brez nesorazmerno visokih stroškov. Prav tako je potrebno zagotoviti odlog izvršb za čas karantene, v primerih ko dolžnik dolga ne more poravnati zaradi objektivnih razmer in brez svoje krivde. Prav tako je potreben nadzor nad delodajalci in kršitvami, zlasti pri nadomestilih, čakanju na delo ipd.
- Potrebno je zagotoviti pomoč tudi vsem tistim, ki so zaradi omejitev izpadli iz sistema pomoči. Potrebno je okrepiti zaposlitvene možnosti za osebe z zdravstvenimi omejitvami in vključevanje oseb z izkušnjo revščine nazaj v skupnost. Predvsem pa razširiti krog upravičencev in upravičenk do nadomestila za brezposelnost v času izrednih razmer, poskrbeti za pomoč prekarnim delavcem, delavkam in delavkam, delavcem v posebej prizadetih panogah kot sta kultura in umetnost ter študentom in

študentkam, ki so zaradi karantene ostali brez glavnega in edinega vira sredstev za preživetje.

- Večjo pozornost in ukrepe je potrebno posvetiti podnebnim spremembam, ki prav tako vodijo v revščino posameznih segmentov prebivalstva.
- Nujni so ukrepi na tudi področju preprečevanja revščine in socialne izključenosti starejših, migrantov in migrantk.
- Napore je potrebno usmeriti v destigmatizacijo revščine in oseb z izkušnjo revščine na družbeni, sistemski ravni. Pri vsem tem je nujno vključevanje vidika intersekcionalnosti.
- Solidarnost je pomembna družbena vrednota. Neformalna medsosedska pomoč, aktivnost nevladnih organizacij in organizirano prostovoljstvo so varnostna mreža, ki pomembno dopolnjujejo sistem socialne varnosti države. Tovrstne oblike pomoči bi morale biti na eni strani s strani države ustrezno podprte in priznane. Sočasno pa država svoje naloge ne sme preprosto prelagati na neformalne oblike pomoči, temveč mora celostno urejati področje socialne varnosti.

8. Viri

Aralica, Adriana (ur.) (2020): Za trajnostni razvoj, ki nikogar ne pusti ob strani. Poročilo nevladnih organizacij o ciljih trajnostnega razvoja 2020. Dostopno: <http://www.sloga-platform.org/wp-content/uploads/2020/07/SLOGA-Poro%C4%8Dilo-NVO-Za-trajnostni-razvoj-ki-nikogar-ne-pusti-ob-strani-2020-WEB.pdf>.

EAPN (2014): Poverty and Equality in the EU. EAPN Explainer #6. Dostopno:

<https://www.eapn.eu/wp-content/uploads/2016/02/2014-Poverty-Explainer-EN-web.pdf> (1. 9. 2020).

Dremelj, Polona, Smolej, Simona, Boškić, Ružica, Narat, Tamara, Rihter, Liljana, Kovač, Nadja, Kobal Tomc, Barbara (2013): Ocena učinkov nove socialne zakonodaje. Končno poročilo. Ljubljana: Inštitut Republike Slovenije za socialno varstvo.

Hrženjak, Majda (2015): Zakaj je pokojninska neenakost med moškimi in ženskami tako velika? *Nova Delavska enotnost: glasilo Zveze Svobodnih sindikatov Slovenije*, 74(33): 12–13.

Hrženjak, Majda (2021): Trapped in the institution: governing Covid-19 epidemia in eldercare homes (forthcoming in 2021).

Humer, Živa, Roksandić, Metka (2013): Protikrizni ukrepi in enakost spolov. *Ženski lobi Slovenije*. Dostopno: http://www.zenskilobi.si/images/DOKUMENTI/ANALIZE/PROTIKRIZNI_UKREPI_ENAKOSTSPOLOV.pdf (1. 9. 2020).

Keber, Dušan (2020): Politika, stroka in etika. *Delo, Sobotna Priloga*, 6. junij 2020.

Peña-Casas, Ramón, Ghailani, Dalila, Spasova, Slavina and Vanhercke, Bart (2019): In-work poverty in Europe. A study of national policies. European Social Policy Network (ESPN). Dostopno: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/e7b9c284-80fe-11e9-9f05-01aa75ed71a1/language-en> (1. 9. 2020).

Statistični urad Republike Slovenije (SURS) (2020): Kazalniki dohodka, revščine in socialne izključenosti, Slovenija, 2019. Stopnji tveganja revščine (12,0 %) in socialne izključenosti (14,4 %) v 2019 nižji, prag tveganja revščine višji. Dostopno: <https://www.stat.si/StatWeb/news/Index/8895> (2. 9. 2020).

Vlada Republike Slovenije (27. 5. 2020): Težave v domovih za starejše so se v sodelovanju s stroko reševale na optimalen način. Dostopno prek: <https://www.gov.si/novice/2020-05-27-tezave-v-domovih-za-starejse-so-se-v-sodelovanju-s-stroko-resevale-na-optimalen-nacin/>.

9. Priloge

Tveganje revščine in socialne izključenosti po spolu, Slovenija, 2010–2019

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Skupaj (%)	18,3	19,3	19,6	20,4	20,4	19,2	18,4	17,1	16,2	14,4
Moški (%)	16,5	17,4	18,3	19,4	19,3	17,5	16,9	15,8	15,2	13,2
Ženske (%)	20,1	21,1	20,8	21,4	21,5	20,8	19,9	18,3	17,2	15,6

Vir: Eurostat.

Tveganje revščine in socialne izključenosti starejših od 55 let po spolu, Slovenija, 2010–2019

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Skupaj (%)	26,1	25,5	25,1	25,2	24,2	23,1	22,8	20,9	20,6	20,0
Moški (%)	19,1	18,9	19,1	20,1	19,5	18,1	18,6	16,8	16,2	16,0
Ženske (%)	31,5	30,9	30,9	29,3	28,0	27,2	26,3	24,4	24,4	23,4

Vir: Eurostat.

Materialna prikrajšanost po spolu, Slovenija, 2010–2019

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Skupaj (%)	15,8	17,2	16,9	17,0	17,2	14,7	13,5	12,1	10,4	8,5
Moški (%)	15,3	16,8	16,6	16,6	16,9	14,0	12,8	11,5	10,1	8,0
Ženske (%)	16,3	17,6	17,1	17,3	17,5	15,4	14,2	12,7	10,7	9,1

Vir: Eurostat.

Kazalnik je opredeljen kot odstotek prebivalstva, ki živijo v izrazitem pomanjkanju in so materialno prikrajšani za vsaj 3 od 9 elementov materialne prikrajšanosti:

- zamuda pri plačilu hipoteke ali najemnine, rednih stanovanjskih stroškov, obrokov za kredit ali drugih odplačil posojil;
- zmožnost gospodinjstva, da si vsi člani in članice privoščijo 7-dnevne počitnice;
- zmožnost gospodinjstva, da si privoščijo mesni, ribji ali enakovreden vegetarijanski obrok vsaj vsak drugi dan;
- zmožnost gospodinjstva, da iz lastnih sredstev (brez izposojanja denarja ali najemanja kreditov) poravna nepričakovane izdatke v višini mesečnega praga tveganja revščine iz prejšnjega leta;
- zmožnost gospodinjstva, da si zagotovi primerno ogrevano stanovanje;
- gospodinjstvo si ne more privoščiti fiksne ali mobilnega telefona;
- gospodinjstvo si ne more privoščiti barvnega televizorja;
- gospodinjstvo si ne more privoščiti pralnega stroja in
- gospodinjstvo si ne more privoščiti osebnega avtomobila. (Eurostat, SURS).

Materialna in socialna prikrajšanost starejših od 65 let po spolu, Slovenija, 2014–2019

	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Skupaj (%)	16,1	13,3	10,4	12,4	11,9	9,2
Moški (%)	14,2	10,5	7,6	9,3	9,0	6,8
Ženske (%)	17,5	15,3	12,5	14,8	14,1	11,1

Vir: Eurostat.

Materialna in socialna prikrajšanost označuje odstotek oseb, ki živijo v gospodinjstvu, ki so prikrajšani vsaj pri 5 od 13 elementov prikrajšanosti. Elementi prikrajšanosti so naslednji:

- redno plačilo hipoteke ali najemnine, rednih stanovanjskih stroškov, odplačevanja kreditov;
- primerno ogrevano stanovanje;
- poravnava nepričakovanih izdatkov;
- mesni, ribji ali enakovreden vegetarijanski obrok vsaj vsak drugi dan;
- enotedenske letne počitnice za vse člane gospodinjstva;
- osebni avtomobil;
- zamenjava obrabljenega ali poškodovanega pohištva;
- zamenjava ponošenih oblačil z novimi;
- vsaj dva para primernih čevljev za različne vremenske pogoje;
- druženje s prijatelji/družino/sorodniki ob pijači/obroku vsaj enkrat na mesec;
- redno udeleževanje plačljivih prostočasnih aktivnosti;
- vsakotedenske porabe manjšega zneska denarja zase;
- dostopa do interneta od doma.

(SURS, 2020).

Stopnja zelo nizke delovne intenzivnosti po spolu in starosti do 60 let, Slovenija, 2010–2019

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Skupaj (%)	7,0	7,6	7,5	8,0	8,7	7,4	7,4	6,2	5,4	5,2
Moški (%)	6,0	6,7	6,8	7,4	7,7	6,5	6,7	5,7	5,3	5,0
Ženske (%)	8,0	8,6	8,3	8,5	9,8	8,3	8,2	6,8	5,5	5,5

Vir: Eurostat.

Stopnja zelo nizke delovne intenzivnosti³ je odstotek oseb, starih do 60 let, ki živijo v gospodinjstvih, katerih odrasli člani_ce (v starosti 18–59 let) so v zadnjem letu delali 20 % ali manj celotnega delovnega časa (SURS, 2020).

³Kazalnik temelji na EU-SILC (statistika o dohodku, socialni vključenosti in življenjskih pogojih) (SURS, 2020).

EAPN Slovenija

Območno združenje
Ljubljana

Zveza Prijateljev Mladine Slovenije®

